

OTİSTİK SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUKLARLA ÇALIŞAN ÖĞRETMENLERİN GEZİ- GÖZLEM YÖNTEMİNİ KULLANIRKEN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ*

PROBLEMS FACED BY TEACHERS WORKING WITH CHILDREN WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER WHILE USING TRIP OBSERVATION METHOD AND SOLUTION SUGGESTIONS

Mehmet YAVUZ**

Öz

Bu çalışmanın amacı OSB'li bireylerle çalışan öğretmenler gezi-gözlem yöntemini kullanırken ne tür sorunlarla karşılaşılıyor ve bu sorunları nasıl çözüyorlar sorusuna cevap aramaktır. Araştırmanın katılımcıları 2017-2018 yılında İstanbul ilinde bulunan Sakine Kalyoncu Özel Eğitim Uygulama Merkezi ve Hamit İbrahimiye Özel Eğitim Uygulama Merkezinde görevli 19 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler öğrencilere sosyal beceri kazandırmak, yeni yerler görmesini sağlamak, yeni beceriler kazandırmak, okulda edindikleri becerilerin genellemesi, davranış problemlerinin azalması ve ailelerin çocuklarını bir yere götürmedikleri için gezi-gözlem yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. Gezi öncesi öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ise; ailelerin çocuklarını geziye göndermemeleri, gezi ücretini vermek istememeleri, kendilerinin geziye katılmak istememeleri, servis şoförlerinin geziye gitmek istememeleri, fazla ücret istemeleri ve ek öğretmene ihtiyaç duymalarıdır. Öğretmenlerin gezi sırasında karşılaştıkları sorunlar ise öğrencilerin krize girmeleri, öğretmenlerinin ellerinden kaçarak izinsiz yiyecek ve içecek almaları ve halkın OSB'li bireylere karşı olumsuz tutumlarıdır. Gezi sonrasında ise öğretmenler problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde, normal gelişim gösteren çocuklarla gezi-gözlem yönteminin nasıl uygulandığı konusunda bazı çalışmalar yapılmıştır. Ancak, bildiğimiz kadarıyla, OSB'li bireylere nasıl uygulandığına dair bir çalışma yoktur. Bu nedenle, bu çalışmanın bu açıdan benzersiz olduğu düşünülmekte ve aynı zamanda bu konuda araştırma yapmak isteyen araştırmacıların da yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Özel Eğitim, Gezi Gözlem.

Abstract

The aim of this study is to seek the answer to the question of what kind of problems the teachers who work with individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) face while implementing field trip observation method and how they overcome these problems. The participants of this study comprise of 19 teachers working at Sakine Kalyoncu and Hamit İbrahimiye Special Education Application Centers in Istanbul between 2017 and 2018. A semi-structured interview technique was used in this research. As a result of the study, it was found that the teachers utilize field trip observation method to teach students social skills, to create an opportunity for them to see new places, to teach them new skills, to promote the generalization of the skills that they learn at school and to eliminate behavioral problems. Besides, it was also revealed that the teachers use this method since the students' parents do not take them out. The problems the teachers encounter during field trips were detected to be the parents' unwillingness to send their children to field trips, not wanting to pay the fee of the trip, not wanting to attend the trip as a parent, school bus drivers' unwillingness to provide service and demanding extra money, and finally the need for an extra teacher. As for the problems faced during field trips, they were found to be the students' having a seizure, grabbing food from shops without permission and people's negative attitude towards individuals with ASD. The teachers declared that they do not have any problems after field trips. When the literature is examined, some studies on how field trip observation method is implemented with children presenting normal development were found. However, to the best of our knowledge, there is no study on how it is implemented with children with ASD. Therefore, this study is thought to be unique in this respect and it is also thought to pave the way for researchers who wish to study on this issue

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Special Education, Field Trip Observation.

Giriş

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkan, bireyin günlük yaşama katılımını etkileyen, sınırlı ve yineleyici ilgi, davranış, etkinlikler ve sosyal etkileşim/iletişim eksiklikleri şeklinde kendini gösteren bir nöro-gelişimsel bozukluktur (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5 [DSM-5], 2013). OSB'li bireyler normal gelişim gösteren bireylerden çok farklı gelişim özellikleri gösterebilmektedirler (Kırcaali-İftar, 2013). Bu farklılıklar; sosyal etkileşimde, dil gelişiminde, bilişsel gelişimde, motor gelişimde gerilikler şeklinde kendini gösterebilmektedir. Ek olarak OSB'li bireyler kurallı oyun oynamada sorunlar, sıra dışı davranışlar (Kırcaali-İftar, 2013) ve duyuşsal problemler sergileyebilmektedirler (Diken, 2008). OSB'li bireylerin yaşadıkları bu problemler onların sosyal hayata

* Bu makale, 1st International Congress on New Horizons in Education and Social Sciences (ICES-2018)'de özet metni sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü.

katılımını olumsuz olarak etkilemektedir (Kürkçüoğlu, 2007). Bu sebeple OSB'li bireylerin bağımsız bir birey olması için onlara gerekli olan becerilerin öğretilmesi gerekmektedir. OSB'li bireylere gerekli olan becerileri öğretmek için çeşitli öğretim yöntemleri kullanılmaktadır. (Kırcaali-İftar, 2007). Bu yöntemlerden biri de gezi-gözlemdir.

Alanyazına baktığımızda gezi ve gözlem yöntemleri ayrı ayrı olarak tanımlanmaktadır. Örneğin gezi yöntemi Ocak'a (2008) göre "öğretimin sınıf içinde, kapalı kapılar arkasında olmasına karşı çıkarak, sınıf dışına taşınarak, gerçek yaşam koşullarını yerinde gözlenmesi amacıyla oluşturulmuş bir tekniktir". Gözlem ise Fer ve Cırık'a (2007) göre "bir kişi, hayvan, bitki, olay, durum, nesne ya da örneğin güneşin doğuşu gibi herhangi bir gerçeğin özelliklerini anlamak için yapılan amaçlı ve planlı izleme ve inceleme etkinliğidir". Atayeter ve Tozkoparan'a (2014) göre ise gözlem, doğal ya da sosyal olayları inceleme, inceleme sonucunda verileri elde etme ve bu verilerden yola çıkarak bir yargıya varma olarak tanımlanmaktadır.

Öğrencilere uygulanacak gezi-gözlem yönteminde, gözlemin bir gezi ile birlikte yapılması gerekir (Aytaç, 2014). Bu açıdan bakıldığında gezi-gözlem yönteminin de farklı tanımları olduğunu görmekteyiz. Örneğin Güngördü'ye (2002) göre gezi-gözlem yöntemi "eğitim amaçlarını gerçekleştirebilmek için okul tarafından organize edilen geziye ilişkin faaliyetlerin tümüdür". Demir'e (2007) göre "olay, durum, davranış veya varlık gibi unsurların kendi doğal ortamlarında amaçlı ve bir plan dâhilinde gözlenmesidir". Flexer ve Borun'a (1984) göre öğrencilere gezi süresince çeşitli etkinlikler ve birinci elden deneyimler sunulması açısından gezi önemli bir öğretim yöntemidir.

Yapılacak gezi-gözlemin kapsamı, öğrencilerin yaşına ve dersin konusuna göre değişebilmektedir. Örnek olarak, üniversite öğrencileri için düzenlenen bir gezi-gözlem etkinliği ilkökul öğrencileri için düzenlenenle aynı değildir. Her gezi-gözlem etkinliği öğrencilerden beklentilere göre de farklılaşmaktadır (Aytaç, 2014). Başka bir ifade ile gezi-gözlem dersinin amacı, öğrencilerin gelişim düzeyine ve öğrencilerden beklentilere göre değişmektedir. Buna paralel olarak öğrencilerin gezi-gözlem etkinliği sırasındaki görev ve sorumluluklarda farklılaşmaktadır.

Bir gezi-gözlem etkinliği çeşitli basamaklardan oluşmaktadır. Bu basamaklar, planlama, uygulama ve sonuç aşamalarıdır (Garipağaoğlu, 2001). Doğanay (2002) ise bu basamakları "a) gezi-gözlem öncesi, b) gezi-gözlemin uygulanması, c) gezi-gözlemin sonu" şeklinde sıralanmıştır. Bir gezi-gözlem etkinliğinin sorunsuz olarak uygulanması için üç aşamada da yapılması gereken görevler vardır. Bu görevler:

A) Gezi-gözlem öncesi yapılacak hazırlıklar: Gezi-gözlem düzenlemeden önce gezinin hangi amaçla yapıldığı, net bir şekilde tanımlanmalıdır. Öğrenci listeleri idareye bildirilmeli, aileler ve idari birimlerden gezi için gerekli izinler alınmalıdır. Gezi-gözlem günübirlik yapılmayacaksa, yatılı olarak kalınacak yerden rezervasyon yapılmalıdır (Doğanay, 2002; Güven, Gazel ve Sever, 2004). Öğrencilere gidilecek yer hakkında gerekli bilgi verilmelidir (Doğanay, 2002). Gezi-gözlem yapılacak yeri önceden ziyaret etmek gerekmektedir (Anderson, Kisiel, ve Storksdieck, 2006). Gezi-gözlem uygulamasının başarılı olması için hazırlık aşaması çok önemlidir ve çok zaman almaktadır. Gezi-gözlemin nitelikli bir şekilde uygulanması için uygulama aşamasının önceden en ince ayrıntısına kadar planlamasının yapılması gerekir (Demir, 2007).

B) Gezi uygulama aşaması: Gezi-gözlem uygulanırken öğrencilerin güvenliğine dikkat edilmelidir (Güven, Gazel ve Sever, 2004). Herhangi bir problemle karşılaşmamak için gezi-gözlem yöntemi tek bir kişi tarafından yönlendirilmelidir. Yoksa gezi-gözlem uygulama aşamasında karmaşa oluşabilir (Doğanay, 2002). Gezi-gözlem uygulaması sırasında öğrencilerin çevreyi veya gözlem yapılacak olayı incelemeleri için yeterli zaman verilmelidir. Öğrencilerin sorularına açıklayıcı yanıtlar verilmelidir (Güven, Gazel ve Sever, 2004).

C) Gezi-gözlemin sonunda yapılacaklar: Gezi-gözlem etkinliği yapıldıktan sonra sonuç rapor olarak hazırlanıp okul idaresine sunulmalıdır (Doğanay, 2002). Öğrencilerden gezi ile ilgili yazı yazmaları istenebilir. Sınıfta gezinin amaçları konuşulabilir. Gezi konusunu işleyen bir resim yapılabilir, bir kompozisyon yazılabilir ya da gezi ilgili bir maket yapılabilir (Güven, Gazel ve Sever, 2004).

Gezi-gözlem yöntemi; amaçları, uygulamaları ve öğrenciye sağladığı değerler açısından çok farklı (Warburton ve Higgitt, 1997) ve sınıfa dayalı eğitimden daha yararlı bir yöntemdir (DeWitt, ve Martin Storksdieck, 2008; Storksdieck, M2006).

- Gezi-gözlem yönteminin en önemli avantajı "gerçek" olması ve nesnelerin kendi doğal bağlamlarında incelenmesidir (Warburton ve Higgitt, 1997).
- Eğitim-öğretimde etkili bir öğretim için tüm duyu organlarına hitap eden yöntemin kullanılması gerekmektedir. Gezi gözlem yönteminde de bütün duyu organları etkindir (Demir, 2007).
- Geleneksel yöntemler maddi olarak daha uygun olmasına rağmen bu yöntemlerde öğrenciler pasiftir. Gezi gözleminde ise öğrenci aktiftir (Şen, 2011).

- Öğrenciler okul dışında açık alanda eğitimin daha etkili olduğunu ve bunu bir ders gibi değil de oyun gibi algılamaktadırlar (Sebasto ve Cavern, 2006).
- Öğrenciler gezi-gözlem sırasında diğer insanları gözleyerek yeni beceriler öğrenebilirler (Dierking, 2002). Bu yararları açısından bakıldığında gezi-gözlem yöntemi artık sınıf etkinliklerini desteklemek için değil öğrenciyi gelecekteki öğrenmelere hazırlamak için mükemmel bir yöntemdir (Orion ve Hofstein, 1994).

Gezi-gözlem yönteminin bu faydalarının yanında bazı dezavantajları bulunmaktadır. Bu dezavantajları olarak;

- Gezi-gözlem yönteminin fazla zaman alması, masraflı olması (Anderson, Kisiel ve Storksdieck, 2006; Atayeter ve Tozkoparan, 2014; Şen, 2011),
- Ailelerin isteksiz olması, diğer öğretmenlerle koordineli bir şekilde çalışma zorluğu, uygun araç bulma zorluğu, öğrencilerin davranış problemleri sergilemesi (Kisiel, 2007),
- Öğretmenlere çok fazla sorumluluk gerektirmesi, resmi izin prosedürlerinin çok olması (Atayeter ve Tozkoparan, 2014; Şen, 2011) ve resmi prosedürlerinin çok zaman alması (Şen, 2011),
- Öğretmenlere ek yasal zorunluluk getirmesi, gidiş dönüş ve gezi anında sorunların ortaya çıkması, gezi için uygun yer bulma problemi ve gezi süresince kaza tehlikesi olarak sıralanabilir (Atayeter ve Tozkoparan, 2014).

Alanyazına baktığımız zaman normal gelişim gösteren çocuklara gezi-gözlem yönteminin nasıl uygulanacağına dair çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Fakat OSB'li bireylere nasıl uygulanması gerektiğiyle ilgili bir çalışmaya rastlanmamaktadır. OSB'li bireylere uygulanacak gezi-gözlem yöntemi çoğu açıdan normal gelişim gösteren çocuklarla aynı olmasına rağmen bireylerin gelişim özelliklerinden dolayı belli acılardan farklılaşması muhtemeldir. Buna ek olarak, OSB'li bireylere uygulanan bir gezi-gözlem etkinliğinde daha fazla problem çıkabileceği düşünülmektedir. Bu araştırma OSB'li bireylere gezi-gözlem yöntemi uygulanırken öğretmenlerin karşılaştıkları problemler ve bu problemleri nasıl çözdüklerini göz önüne sermek ve karşılansın problemlere çözüm önerileri önermektedir. Ek olarak OSB'li bireylerle çalışan öğretmenlere gezi-gözlem yöntemini uygularken rehberlik edeceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın amacı, OSB'li bireylerle çalışan öğretmenlerin gezi-gözlem yöntemini kullanırken ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunları nasıl çözdüklerini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmenler gezi-gözlem etkinliği öncesi ne tür sorunlarla karşılaşıyorlar?
2. Öğretmenler gezi-gözlem öncesi karşılaştıkları bu sorunları nasıl çözüyorlar?
3. Öğretmenler gezi-gözlem etkinliği süresince ne tür sorunlarla karşılaşıyorlar?
4. Öğretmenler gezi-gözlem süresince karşılaştıkları bu sorunları nasıl çözüyorlar?
5. Öğretmenler gezi-gözlem etkinliği sonrası ne tür sorunlarla karşılaşıyorlar?
6. Öğretmenler gezi-gözlem etkinliği sonrası karşılaştıkları bu sorunları nasıl çözüyorlar?

Yöntem

Bu bölümde araştırma deseni, katılımcılar, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Olgubilimsel araştırmalar bireylerin deneyimlerini açığa çıkarmaya yarayan bir yöntemdir (Creswell, 2007). Bu çalışmada OSB'li bireylerle çalışan öğretmenlerin gezi-gözlem yöntemini uygularken yaşadıkları sorunları belirlemek olduğundan olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır.

Bu çalışmada verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, insanların belirlenen bir konu hakkında görüşlerini, hislerini, bilgilerini, inançlarını vb. derinlemesine inceleme fırsatı veren bir tekniktir (Creswell, 1994). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı katılımcılara soracağı bir veya birden fazla sorular hazırlar, hazırlanan bu sorular görüşülen kişilere sırasıyla sorulmaktadır (Denscombe, 2007). Bu teknik görüşme sırasında görüşülen kişi konuyu tam olarak anlatamazsa, görüşmeci görüşülen kişiye yeni sorular sorma ve açıklamalar yapma kolaylığı sağlar (Creswell, 1994). Bu sebeple cevaplara göre veya görüşme sırasında oluşan duruma göre görüşen kişi gerek duyduğunda konuyu daha netleştirmek için ek sorular yöneltebilir (Denscombe, 2007).

Katılımcılar

Bu araştırmanın hedef kitlesi OSB'li çocuklarla çalışan öğretmenler olduğu için araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde,

örneklem problem konusuyla ilgili özelliklere sahip olan kişiler, olaylar, nesnelere veya durumlardan oluşur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Bu araştırmanın çalışma grubu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde bulunan Sakine Kalyoncu Özel Eğitim Uygulama Merkezi ve Hamit İbrahimiye Özel Eğitim Uygulama Merkezinde görevli 19 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Demografik Bilgiler

	Cinsiyet	Yaş	Çalışma yılı	Mezuniyet	Uygulama sıklığı
Öğretmen 1	Kadın	28	4	Özel Eğitim	Yılda 5-10 defa
Öğretmen 2	Erkek	33	7	Özel Eğitim	Yılda 4 defa
Öğretmen 3	Kadın	34	8	Özel Eğitim	Yılda 2-3 defa
Öğretmen 4	Kadın	27	4	Sınıf Öğretmeni	Ayda 1 defa
Öğretmen 5	Kadın	28	3	Sınıf Öğretmeni	Yılda 2 defa
Öğretmen 6	Erkek	34	8	Özel Eğitim	Yılda 1 defa
Öğretmen 7	Kadın	26	4	Özel Eğitim	Ayda 1 defa
Öğretmen 8	Kadın	29	4	Özel Eğitim	Ayda 1 defa
Öğretmen 9	Erkek	27	3	Sınıf Öğretmeni	Yılda 4-5 defa
Öğretmen 10	Erkek	28	2	Özel Eğitim	Yılda 3 defa
Öğretmen 11	Kadın	28	2	Özel Eğitim	Yılda 5 defa
Öğretmen 12	Erkek	35	6	Sınıf Öğretmeni	Yılda 4-5 defa
Öğretmen 13	Erkek	29	3	Sınıf Öğretmeni	Yılda 6-7 defa
Öğretmen 14	Kadın	50	20	Özel Eğitim	Yılda 7-8 defa
Öğretmen 15	Erkek	30	3	Sınıf Öğretmeni	Yılda 1 defa
Öğretmen 16	Kadın	30	6	Sınıf Öğretmeni	Yılda 10 defa
Öğretmen 17	Kadın	37	5	Sınıf Öğretmeni	Yılda 3-4 defa
Öğretmen 18	Kadın	34	8	Sınıf Öğretmeni	Hiç yapmıyorum
Öğretmen 19	Erkek	32	6	Özel eğitim	Hiç yapmıyorum

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya 18 öğretmen gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların 11’i kadın, 8’si erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 31 olup, en yaşlı öğretmen 50 yaşında, en genç ise 26 yaşındadır. Özel eğitimde çalışma yıllarına baktığımızda ise en az 2 yıl, en fazla ise 20 olduğunu görmekteyiz. Araştırmaya katılan öğretmenleri mezun oldukları alan açısından incelediğimizde 9 öğretmenin sınıf öğretmenliği, 9 öğretmenin ise özel eğitim alanından mezun olduğunu görmekteyiz. Araştırmaya katılan öğretmenleri yılda kaç defa gezi-gözlem yöntemini kullandıkları açısından incelediğimizde yılda en az 1 defa, en çok ise yılda 10 defa kullanmış olduklarını görmekteyiz. İki öğretmen ise hiç yapmadığını ifade etmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplaması için araştırmacı tarafından demografik bilgi formu ve görüşme soruları hazırlanmıştır. Demografik bilgi formunda katılımcının yaşı, mezun olduğu branş, özel eğitim okulunda çalışma yılı, yılda kaç defa gezi gözlem yöntemini uyguladığı değişkenleri bulunmaktadır. İkinci bölümde ise araştırma soruları bulunmaktadır. Araştırma soruları araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Sorular hakkında 3 özel eğitim uzmanından ve ölçme değerlendirme uzmanından görüş alınmıştır. Soruların anlaşılabilirliğini kontrol etmek için 3 öğretmenle pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonucunda öğretmenler tarafından anlaşılmayan sorularda değişiklikler yapılmıştır. Araştırmada dokuz adet soru sorulmuştur. Bu sorular aşağıdadır:

1. Gezi gözlem yöntemini hangi amaçla kullanıyorsunuz?
2. Gezi gözlem yöntemini nerelere düzenliyorsunuz?
3. Gezi yöntem yönteminin yararları nelerdir?
4. Planlama aşamasında kimlerle iletişime geçiyorsunuz? Ne tür destekler alıyorsunuz?
5. Gezi planlama aşamasında ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?
6. Gezi yapmadan önce karşılaştığınız sorunları nasıl çözüyorsunuz?
7. Gezi-gözlem sırasında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Yaşadığınız bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?
8. Gezi-gözlem sonrasında neler yapıyorsunuz?
9. Gezi-gözlem sonrasında bir sorun yaşıyor musunuz?

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında öncelikle İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğünden yasal izin alınmıştır. Daha sonra öğretmenlerle görüşülmüş ve görüşme konusu hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmaya gönüllü katılmak isteyen öğretmenlerle belirli bir gün, uygun saat ve yer belirlenmiştir. Görüşme yapılan yerin sessiz bir ortam olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlere öncelikle araştırmanın gerekçesi açıklanmış daha sonra öğretmenlere görüşme bilgilerinin gizli kalacağı araştırma amacı haricinde kullanılmayacağı, görüşme kayıtlarının araştırmacı haricinde 3 uzman tarafından daha okunacağı bilgisi verilmiştir. Açıklamalar sonunda araştırma görüşme onay formu okunarak imzalatılmıştır. Bu çalışmada İstanbul il Milli Eğitim Müdürlüğü ses kaydı yapılmasına izin vermediği için ses kayıt cihazı kullanılmamıştır. Öğretmenlerin konuşmaları araştırmacı tarafından not alınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözülmesi için tümevarım yoluyla analiz yöntemi kullanılmıştır. Creswell'e (2005) göre tümevarım yoluyla analiz, ham veriler incelenerek oluşturulan özet temalar veya kategorilerle bir bütünlük oluşturmayan verilerin kolay anlaşılmasını sağlar. Verilerin analizi aşağıdaki sıra izlenerek gerçekleştirilmiştir:

1. Not alınan veriler görüşme formuna görüşmeci-görüşülen sırasıyla aktarılmıştır.
2. Görüşme formuna aktarılan verilerin doğruluğunun kontrolü yapılmıştır.
3. Doğruluğu kontrol edilen görüşmeler öğretmenlere gösterilerek onayları alınmıştır.
4. Doğruluk kontrolü yapılan her bir soru konularına göre sınıflanmıştır.
5. Konularına göre sınıflanan paragraflar kontrol edilmiştir.
6. Öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar tek tek dosyalanarak birleştirilmiştir.
7. Daha önce yapılandırma çalışması yapmış üç uzman tarafından veriler kodlanmıştır.
8. Üç uzman kodlanan verileri incelenmiş kodlamalar üzerinde mutabık kalmıştır.
9. Uzmanlar birbirinden ayrı olarak tema ve alt temaları belirlemişlerdir.
10. Uzmanlar bir araya gelmiş ayrı ayrı oluşturdukları tema ve alt temalar hakkında mutabık kalmışlardır.
11. Mutabık kalınan tema ve alt-temalar yazıya dökülmüştür.

Öğretmenlerin sorulara verdikleri yanıtlar araştırmacı ve araştırmacı dışındaki 3 uzman tarafından incelenmiştir. Uzmanlarla birlikte belirlenen tema ve alt temalar "görüş birliği" ve "görüş ayrılığı" açısından tartışılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) ifade ettiği Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)*100 formülü kullanılmıştır. Birinci uzmanla %89, ikinci ve üçüncü uzmanla %92 uyum olduğu görülmüş, ortalama olarak %91'lik uyum olduğu gözlenmiştir. Miles ve Huberman (1994) göre %70'in üzerindeki görüş birliğinin oluşması durumunda güvenilir kabul edilir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmiştir. Bulgular hem tablo olarak sunulmuş hem de betimsel olarak sunulmuştur.

Tablo 2. Gezi gözlem yöntemini hangi amaçla kullanıyorsunuz?

Gezi Gözlem Yöntemini Kullanma Amacı	f
Sosyal beceri kazandırmak için	7
Yeni yerler görmesini sağlamak için	3
Yeni beceriler kazandırmak için	4
Okulda edindikleri becerilerin genellemesi için	4
Aileler çocuklarını bir yere götürmedikleri için	4
Davranış problemlerinin azalması için	3

Tablo 3'te görüldüğü gibi gezi gözlem yöntemini hangi amaçla kullanıyorsunuz? Sorusuna ilişkin bulgulara bakıldığında öğretmenler en fazla "Sosyal beceri kazandırmak için" şeklinde cevap vermişlerdir. Bu konuda öğretmen 3 "Sosyalleşmesi için ve topluma katılması için yapıyoruz". Öğretmen 5 ise "Toplumun aktif bir bireyi haline gelmesi için ve ayrıca annesiyle dışarıya çıktığı zaman annesine problem yaratmasını diye", Öğretmen 9 "Çocukların sosyalleşmesi için ayrıca ev ve okul dışında farklı mekânlarda nasıl davranacaklarını öğrensinler diye" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bunun yanında 3 öğretmen ise yeni yerler görmesi için gezi düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin öğretmen 11 "eee ..... yeni yerler görüp tanınması için" şeklinde ifade etmiştir. Araştırmaya katılan dört öğretmen ise yeni beceriler öğrenmesi için gezi-gözlem yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin öğretmen 7 "Toplum içinde uyumlu hareket etsin diye kafeye gidiyoruz, Kafeteryada bağımsız yemek yesin diye götürüyoruz. Çünkü anneler kafeteryaya götürmüyor. Markette nasıl alışveriş yapılır

öğrensinler diye" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Üç öğretmen ise davranış problemlerinin azalması için gezi düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmen 6 "Aileler çocuklarını dışarıya çıkaramıyorlar çocuklarıyla sorun yaşayabiliyorlar. Fakat bizle birlikte dışarıya çıktıklarında sorun yaratmıyorlar. Akıllı duruyorlar. Dışarıya çıksınlar alışınlar davranış problemi sergilemesinler" şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 3. Gezi gözlem yöntemini nerelere düzenliyorsunuz?

Gezinin Düzenlendiği Alanlar	f
Alışveriş merkezine	8
Yakın çevre gezileri	7
Market	7
Parka	6
At çiftliğine	4
Kafeteryaya	4
Pastaneye	4
Lokanta	4
Botanik bahçesine	3
Kahvaltı yerlerine	3
Tiyatro	2
Müze	2
Kukla gösterisine	1
Banka	1
Otobüse binme	1
Lunapark	1
Sinemalar	1
Postane	1

Tablo 3'te görüldüğü gibi gezi gözlem yöntemini nerelere düzenliyorsunuz? Sorusuna öğretmenlerin en fazla alışveriş merkezlerine (8 öğretmen) gezi düzenledikleri görülmüştür. Bunun haricinde öğretmenler yakın çevreye ve markete (7 öğretmen), parka ve at çiftliğine (6 öğretmen), kafeteryalara ve pastaneye (4 öğretmen), botanik bahçesine, kahvaltı yerlerine (3 öğretmen), tiyatro ve müzeye (2 öğretmen), kukla gösterisine, bankaya, otobüse binmeye, lunaparka, sinemalara ve postaneye (1 öğretmen) gezi düzenlediklerini belirtmişlerdir. İki öğretmen ise hiç gezi düzenlemediğini ifade etmiştir. Öğretmen 18 "öğrencilerimde yoğun davranış problemleri var. Bu yüzden okul dışına çıkamıyorum. Gittiğimizde yerde başlarına bir şey gelir diye korkuyorum. Bu yüzden riske girmiyorum" diye görüşü bildirmiştir.

Tablo 4. Gezi yöntem etkinliğinin yararları nelerdir?

Gezi yöntem etkinliğinin yararları	f
Sosyalleşiyor	7
Davranış problemlerini azaltıyor	3
Okulda öğrendiği beceriyi dışarıda da yapmayı öğreniyorlar	4
Okul ortamı dışını çıkıyoruz çocuklar rahatlıyor	3

Tablo 4'te görüldüğü gibi gezi- gözlem yönteminin OSB olan çocuklara ne yararları olduğunu düşünüyorsunuz? Sorusuna en çok verilen cevap (7 öğretmen) sosyalleştikleri yönündedir. Örneğin öğretmen 1 "Her aile çocuğunu dışarı çıkarmıyor. Herhangi bir yere tiyatro, alışveriş merkezine hatta bir parka bile götürmeyen aileler var. Bunu sonucunda çocuk farklı insanlarla karşılaştığında sosyal becerilerindeki yetersizliğinden dolayı olumsuz davranışlar sergiliyor. Biz bunu küçüğe olsa aza indirmek için sosyal becerilerini geliştirmek için ", Öğretmen 8 ise "Sosyalleşmeleri için çünkü aileleri dışarıya çıkaramıyor. Bu yere gittiklerinde problem yaşamıyorlar", Öğretmen 3 ise "Çocuğun toplum içinde yapması gerekenler sosyal becerileri provası gibidir. Millet bizim çocukları fark ediyor" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bir diğer verilen cevap kategorisi ise çocukların davranış problemleri azalıyor (2 öğretmen) şeklindedir. Öğretmen 6 "Anne çocuğuyla dışarı çıktığında utanıyor. Bizle gelince davranış problemleri azalıyor onlara iyi geliyor. Aileler çok seviniyor. Çocuklar mutlu oluyor. Öğretmenlerin sorumluluğunda gitmesi onları memnun ediyor". Bir diğer cevap verilen kategori ise yeni becerileri öğreniyor (dört öğretmen) veya okulda öğrendikleri davranışların genellemesini yapıyorlar şeklindedir. Örneğin Öğretmen 13 "Çocuklar aileleriyle markete alışverişe gittiklerinde parayı çıkarıp verebilsinler, ya da yemeklerini

kendileri alıp kendileri yesinler, kalabalık ortamlara uyum sağlasınlar, toplu taşıma araçlarını kullansınlar, görsünler sadece servisi kullanmasınlar o ortamları da görsünler” şeklinde ifade etmiştir. Son kategori ise (üç öğretmen) öğrencilerin hava alıp rahatladıkları şeklindedir. Öğretmen 12 “Çocukların evde ve okulda atamadığı stresi ve negatifliğini gezi sayesinde ortamlarda attığını düşünüyorum. Zaten aileler evde hapis tutuyorlar ve korkularından dışarıya çıkaramıyorlar” şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 5. Planlama aşamasında kimlerle iletişime geçiyorsunuz? Ne tür destekler alıyorsunuz

İletişime Geçilen Yer	Alınan Destek	f
Aileyle iletişime geçme	Resmi izin, yiyecek, çocuklar için ek elbiseler ve servis ücreti	17
Okul idaresiyle iletişime geçme	Resmi prosedürü takip etme, ek öğretmen isteme, servis organize etme	17
Servis şirketi ile iletişime geçme	Araç temin etme	5
Öğrenciyle iletişime geçme	Gezi yapılacak yer hakkında konuşma	9
Diğer öğretmenlerle iletişime geçme	Gezi planı yapma, ek olarak beden eğitimi öğretmenin gelmesini isteme	
Gezi yapılan yer ile iletişime geçme	Gelecek öğrencilerin özellikleri hakkında bilgi verme, gezi alanını önceden görme, çocuklar için tehlike arz eden yerleri görme ve önceden önlem alma	17
Rehber öğretmen ile iletişime geçme	Geziye gelmeyen aile ile veya çocuğunu göndermek istemeyen velilerle görüşme	3
Servis ablaları ile iletişime geçme	Tuvalet problemi olan çocuklar için önceden tedbir alma	2

Tablo 5’te görüldüğü gibi Planlama aşamasında kimlerle iletişime geçiyorsunuz? Ne tür destekler alıyorsunuz? Sorusuna aileyle iletişime geçtiğini belirten öğretmenler aileden gezi için izin alma, çocuklar için ek yiyecek, çocuklar için ek elbiseler (tuvalet problemine karşı) ve servis için ücret olarak cevap vermişlerdir. Örneğin öğretmen 14 “Ailelerden fazla elbise işitiyoruz. Çünkü çocuklar yemek yerken üzerine dökabiliyor. Gezi gittiğimiz yer uzun olursa çocuklar acıkıyor kraker, sandviç meyve suyu ıstoriyoruz. Acıkıp krize girmesin diye, birde ailelerden gazi için izin kağıdı istiyoruz” Öğretmenler okul idaresiyle iletişime geçme gerekçesini ise, resmi izin, gezi için servis araçları ayarlamak ve ek öğretmen talep etmek için okul idaresi ile iletişime geçtiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmen 11, “müdür beye haber veriyoruz o servisçilerle konuşuyor. Bazen servisçiler gelmek istemiyor. Fazla para istiyor. Müdür bey onlarla konuşup hallediyor” Öğretmen 3 ise “benim çocuklar zor çocuklar tutamıyorum onları bayan olduğum için gücüm yetmiyor. Beden eğitimi öğretmenlerinin gelmesini müdür beyden istiyorum” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Servis şirketi ile konuştuğunu ifade edenler ise Öğretmen 2 “servisçi ..... Konuşuyoruz. Bizi o götürüyor. Fiyatı soruyoruz. Yakın yer olunca sorun olmuyor. Para vermiyoruz. Uzak olunca sorun oluyor” Öğrenciyle konuştuğunu ifade eden öğretmenlerden öğretmen 6 “gezi mekânı hakkında öğrencilere bilgi veriyoruz. Benim öğrenciler anlamıyor ama gene de gideceğimiz yer hakkında kısaca konuşuyorum” şeklinde ifade etmiştir.

Diğer öğretmenlerle konuştuğunu ifade edenlerden öğretmen 7 “zümremle gidiyorum. Nereye gideceğimizi konuşuyoruz. Yazıları birlikte yazıyoruz” Şeklinde ifade etmiştir. Beden eğitimi öğretmenleriyle iletişime geçtiğini belirten öğretmen 3 ise “bazı öğrencilere gücünüz yetmiyor. Onları tutamıyoruz onları bu yüzden beden eğitimi öğretmenlerinin gelmesi lazım” şeklinde ifade etmiştir. Gezi yapılan yer ile iletişime geçtiğini belirten öğretmen 9 “gezi yapılacak yerde görevli olan kişilere öğrencilerimizi anlatıyoruz. Yani öğrencilerin otizm spektrum bozukluğu olduğunu anlatıyoruz, gezi alanında çocuklar için tehlikeli yer ve durum var mı? Tuvalet var mı? Kontrol ediyoruz” şeklinde ifade etmiştir. Rehber ile iletişime geçtiğini belirten öğretmen 5 “rehber öğretmen aileleri arıyor konuşuyor. Geziye kendisi gelmek istemeyen aileler oluyor. Ayrıca bazı aileler çocuğunu göndermek istemiyorlar. Konuşup ikna etmeye çalışıyor” şeklinde ifade etmiştir. Servis ablaları ile iletişime geçtiğini belirten öğretmen 5 “mesela tuvalet eğitimine ihtiyaç duyan çocuklar var. Okulumda görevli ablalar bizimle birlikte geliyordu. Mümkün olduğunca ortaya çıkabilecek her türlü sorunu düşünmeye çalışıyoruz” şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 6. Gezi planlama aşamasında ne tür sorunlar yaşarsınız?

Karşılaşılan Sorunlar	Çözümleri	f
	Çocuklarını göndermek istemiyorlar	7
Aileler problem yaratıyor	Gezi ücretini vermek istemiyorlar	3
	Kendileri katılmak istemiyorlar	3
Servisle sorun yaşıyoruz götürmek istemiyorlar çok istekli değiller.	Geziye gitmek istemiyorlar	2
	Fazla ücret istiyorlar	3
Ek öğretmene ihtiyaç duyuyoruz.	Problem yaratacak çocukları kontrol etmek için	2
Sorun yaşamıyoruz	-	2

Tablo 6'da görüldüğü gibi gezi yapmadan önce hazırlıklar yaparken ne tür sorunlar yaşarsınız? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz? Sorusuna ailelerle sorun yaşadığını belirten (sekiz öğretmen) öğretmenlerden öğretmen 7 "ailelerin maddi durumları öne çıkıyor. Ayrıca bazı veliler çocuğunu yollamak istemiyor". Öğretmen 2 ise "çünkü aileler kendileri çocuklarının yanında olmayınca çocuğunun başına bir şey gelir diye korkuyorlar" Öğretmen 2 ise "Bazı aileler çocuklarından utandıklarından gelmek istemiyorlar. Çocuklarını da göndermek istemiyorlar". Servisçilerle sorun yaşadığını ifade eden öğretmenlerden öğretmen 17 "Servisle sorun yaşıyoruz götürmek istemiyorlar çok istekli değil". Sorunun çözümü için "..... Müdür beyle konuşuyoruz. Müdür bey servisçilerle konuşup ikna ediyor". Bazı öğrencileri kontrol edemediğimiz için ek öğretmene ihtiyaç duyuyoruz diyen öğretmenlerden öğretmen 4 "Bazı çocukları kontrol edemeyeceğimiz zaman ek öğretmene ihtiyaç duyuyoruz. Okul idaresiyle konuşuyoruz. Bize ek öğretmen veriyorlar. Çok fazla davranış problemi sergileyen öğrencileri bizde götürmüyoruz. Öğrenciye bir şey olursa bizimde başımız belaya girer". Öğretmen 3 ise "çok fazla problem davranış olan çocukları götürmüyorum. Başım belaya girer. Bir şey olursa kimse bana sahip çıkmaz" Dört öğretmen ise sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen 14 "benim çocuklarda davranış problemleri olmadığı ve uyumlu çocuklar olduğu için her yere gidiyoruz" şeklinde görüş bildirmiştir.

Tablo 7. Gezi yapmadan önce karşılaştığımız sorunları nasıl çözüyorsunuz?

Karşılaşılan sorunlar	Çözümler	f
Ailelerden problem yaratıyor	Ailelerle konuşup ikna ediyoruz	8
	Rehber öğretmen konuşup ikna ediyor	3
	Bazı aileleri ikna edemiyoruz	3
Servisler geziye götürmek istemiyorlar	İdare konuşup hallediyor	3
	Okul idaresiyle konuşuyoruz	2

Tablo 7'de görüldüğü gibi Gezi yapmadan önce karşılaştığımız sorunları nasıl çözüyorsunuz? Sorusuna ailelerle konuşup ikna etmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen 2 "konuşuyoruz çocuğunuz gönderin diyoruz. Biz ilgileniriz diyoruz. Ailenin de gelmesini istiyoruz. Bazı aileler gönderiyor, bazıları göndermiyor" şeklinde ifade etmiştir. Servisçilerle sorun yaşadığını ifade eden öğretmenler idareyle konuştuklarını ve idarenin sorunu çözdüğünü ifade etmektedirler. Örneğin öğretmen 17 "..... Müdür beyle konuşuyoruz o hallediyor" şeklinde ifade etmiştir. Ek öğretmene ihtiyaç duyduğunu belirten öğretmenler okul idaresiyle konuşup ek öğretmen talep etmektedirler. Öğretmen 4 "ek öğretmene ihtiyaç duyuyoruz. Okul idaresiyle konuşuyoruz. .... müdür beye beden eğitimi öğretmenini götürmek isteğimiz söylüyoruz" şeklinde ifade etmiştir.

Tablo 8. Gezi-gözlem etkinliği sırasında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Yaşadığınız bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?

Karşılaşılan sorunlar	Çözümler	f
Krizde giriyorlar	Öğrenciyi sakinleştirmeye çalışıyoruz	8
	Erkek öğretmenlerden yardım alıyoruz	4
Elimizden kaçarak izinsiz yiyecek ve içecek alıyorlar	Öğrencinin izinsiz aldığı ürünün parasını ödeme	5
Halkın olumsuz tutumu	Bir şey yapamıyoruz	4
Sorun çıkmıyor	-	2

Tablo 8'de görüldüğü gibi gezi-gözlem etkinliği sırasında ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Ve yaşadığınız bu sorunları nasıl çözüyorsunuz? Sorusuna en çok verilen cevap (sekiz öğretmen) davranış problemleri sergiledikleri şeklindedir. Örneğin öğretmen 5 "alış verişe gittiğimizde ilgisini çeken yiyeceği gördüğünde elimizden kaçarak izinsiz alabiliyor". Çözümü içinse "parasını ödüyoruz" şeklinde olmaktadır. Öğretmen 11 ise "içecek ve yemek gördüğünde elimizden kaçarak saldırap alan olabiliyor" çözümü içinse "İlk önce öğrenciyi sakinleştirmeye çalışıyorum sonra o yiyeceğin parasını ödeyip alıyoruz" şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmen 7 ise "Öğrenciler krize girebilir". Bunun çözümü için ise "Sakinleştirmeye çalışıyoruz olmazsa servisle okula getiriyoruz" şeklinde olmuştur. Öğretmenlerin verdiği bir diğer cevap kategorisi halkın olumsuz tutumudur (dört öğretmen). Öğretmen 3 "Gittiğimiz yerde insanlar rahatsız olabiliyor. Kötü kötü bakıyorlar" bu durumu nasıl çözüyorsunuz sorusuna ise "Sorunu çözemiyorsun o günlük gidiyorsun o kişiyi tanıyamıyorsun ne diye bilirsin ki. Bazen anlatıyoruz ama anlamıyorlar" şeklinde görüş bildirmiştir. İki öğretmen ise gezi-gözlem sırasında sorun çıkmadığını belirtmişlerdir. Örneğin Öğretmen 14 "Hayır, yaşamıyoruz zaten çok fazla davranış problemi yaratabilecek öğrencileri götürmüyoruz. Ailede götürmemize izin vermiyor. orda krize girmeyecek etrafa zarar vermeyecek uyum sağlayabilecek çocukları götürüyoruz" Öğretmen 13 ise "Gecen sene gittiğimizde yandaki büfeden

izinsiz çips almıştı. Bize çok sorun yaşattığı için gezilere götüremiyoruz ailesinin bilgisinde zaten yani riski göze alamıyoruz” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 9. Gezi-gözlem etkinliği sonrasında neler yapıyorsunuz?

Yapılan etkinlikler	f
Rapor hazırlayıp idareye veriyoruz	14
Öğrencilerle gezi hakkında konuşuyoruz	6
Geziye katılan öğretmenlerle konuşuyoruz	1
Bir şey yapmıyoruz	2
Aileye bilgi veriyoruz	5

Tablo 9’da görüldüğü gibi gezi-gözlem etkinliği sonrasında neler yapıyorsunuz? Sorusuna öğretmenlerin büyük çoğunluğu (14 öğretmen) “rapor hazırlıyoruz, idareye veriyoruz” şeklinde ifade etmişlerdir. Örneğin öğretmen 8 “..... sonrasında gezide ne yaptığımızı yazıp müdür beye veriyoruz” şeklinde ifade etmiştir. Öğrencilerle gezi hakkında öğrencilerle konuşuyoruz şeklinde ifade eden öğretmenlerde 8 “Okula döndüğümüzde gezide neler yaptığımızı öğrencilerle konuşuyoruz” şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerden bir tanesi ise gezi-gözlem sonrası geziye katılan öğretmenlerle konuşuyoruz şeklinde görüş bildirmiştir. Öğretmen 6 “zümre öğretmenlerle gezi değerlendiriyoruz. Bir sonraki gezide daha iyisini nasıl yaparız diye tartışıyoruz” şeklinde ifade etmiştir. Ailelere bilgi verdiğini belirten öğretememelerden öğretmen 1 “gezi raporları ve resimlerini idareye ve aileye veriyoruz” şeklinde ifade etmiştir. İki öğretmen ise hiç bir şey yapmadığını ifade etmiştir. Örneğin öğretmen 14 “Bir şey yapmıyoruz” şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 9. Gezi-gözlem etkinliği sonrasında bir sorun yaşıyor musunuz?

Evet/hayır	f
Evet	-
Hayır	Sorun yaşamıyorum 17

Tablo 9’da görüldüğü gibi gezi-gözlem etkinliği sonrasında bir sorun yaşıyor musunuz? Sorusuna öğretmenlerin tamam bir sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin gezi-gözlem yöntemini, en çok sosyal becerileri geliştirmek için kullandıklarını görmekteyiz. Bunun yanı sıra öğretmenler, öğrencilerin problemlerinin azalması ve ailelerin OSB’li çocuklarını bir yere götürmemesi gerekçesi ile gezi-gözlem yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Alanyazına baktığımızda OSB’li bireylerin ayırıcı özelliklerinden en önemlisinin sosyal becerilerde geri olmaları olduğunu görmekteyiz (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5 [DSM-5], 2013). Bu bakımdan OSB’li bireylerin sosyal becerilerinin geliştirilmesi ve yeni karşılaştıkları ortamlarda davranış problemleri sergilememeleri için gezi-gözlem yönteminin kullanılması OSB’li bireylerin sosyal becerilerini geliştirme eğitimi için iyi bir yöntem olarak düşünülebilir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin gezi-gözlem yöntemini uygulamalarının bir diğer gerekçesi ise öğrencilerin okulda öğretilen becerileri farklı ortamlara genelledebilmesini sağlamaktır. Bunlardan biri okul ortamında öğrencilere öğretilen yemek yeme, sosyal beceriler vb. gibi davranışların genellemesini yapmak için okul ortamı dışında farklı ortamlara gezi düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Alberto ve Troutman’a (2012) göre öğrenmenin aşamaları edinim, akıcılık, kalıcılık ve genelleme aşamalarından oluşmaktadır. Genelleme aşaması öğrencinin davranışı öğrendiği koşullar haricinde farklı koşullarda sergilemesidir. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin bir davranışı farklı ortamlarda genellemesi onların bağımsız bir birey olmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

Araştırmaya katılan öğretmenler öncelikle yakın çevrelerine gezi düzenledikleri görülmektedir. Bu yerler alışveriş merkezine, market, park, at çiftliği, kafeterya gibi yerlerdir. Gezi-gözlem yönteminin amacı da öğrencinin yakın çevresini tanıma ve bu çevrede kimseye bağımlı kalmadan yaşamasını sağlamaktır. Alanyazına bakıldığında Atayeter ve Tozkoparan (2014) bu durumu şöyle açıklamaktadır. Gezi-gözlem yöntemi insanın, çevresi ve olaylar arasındaki ilişkileri anlamasına ve gelişmesini sağlar. Buna ek olarak öğrencilerin öncelikle yakın çevrelerini daha sonra da uzak çevrelerini tanınmasına yardımcı olur.

Öğretmenler gezi-gözlem yönteminin yararları için: “öğrenciler sosyalleşiyor, davranış problemlerini azalıyor, okulda öğrendiği beceriyi okul dışı ortamda sergiliyor, okul ortamı dışını çıkıyoruz çocuklar rahatlıyor” gibi ifadeler kullanmışlardır. Alanyazına baktığımızda bu durumu destekleyen bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin Küçükahmet (1997) çalışmasında gezi-gözlem yöntemiyle öğrencilere

sınıf ortamı dışında tecrübe kazanma şansı vermektedir. Bu tecrübeyle öğrencilere farklı ortamları tanıma fırsatı verilmektedir. Benzer şekilde Ürey ve Çepni (2014) öğrencilerin sıkıcı okul ortamından ise sınıf dışındaki ortamlarda bir oyun gibi gezi etkinlikleri düzenlemesi öğrenciler için daha yararlı olacaktır. Ek olarak Anderson, Kisiel ve Storksdieck (2006) göre gezi öğrencilerin gelişimi için daha fazla sosyal deneyim, denetim ve pozitif bir katkı sağlayacaktır. Storksdieck (2006) göre ise gezi sınıfta öğrenmenin çok önemli bir destekçisi ve bunun yanında bireyi hayata hazırlayan önemli bir yöntemdir. Bu araştırma bulgularına göre OSB'li bireylerin sosyal becerileri öğrenecekleri yerler elbette ki sosyal ortamlardır. Bu sosyal ortamlarda nasıl davranacaklarını öğrenirlerse daha sonra davranış problemi sergilemeyeceklerdir. Bu da OSB'li bireyin sosyalleşmesini sağlayacaktır.

Öğretmenler planlama aşamasında, "Aileyle iletişime geçme, okul idaresiyle iletişime geçme, servis şirketi ile iletişime geçme, öğrenciyle iletişime geçme, diğer öğretmenlerle iletişime geçme, gezi yapılan yer ile iletişime geçme, rehber öğretmen ile iletişime geçme, çocuğun tuvaletini tutamayıp yapma ihtimaline karşı servis ablaları ile iletişime geçme" şeklinde cevap verdiklerini görmekteyiz. Alanyazına baktığımızda gezi planlamanın benzer aşamalardan oluştuğunu görmekteyiz. Bu aşamalar şöyledir: Gezinin amacını belirlemek, geziye katılacak çocukların ailelerinden yazılı izin dilekçesi almak (Doğanay, 1993; Doğanay, 2002; Elleven, Wircenski, Wircenski ve Nimon, 2006), gezinin düzenleneceği yeri önceden görmek, gezi alanındaki görevlilere kişilerle gezi yapılacak öğrencilerin özellikleri hakkında bilgi verilmek, gezi yapılacak yer ve gezi hakkında öğrencilere bilgi vermek (Doğanay 2002: Lonergan ve Andresen 1988), geziye katılacak öğrenci listesini, ailelerden alınan yazılı izin dilekçelerini ve gezi yapılacak yerin bilgilerini okul idaresine bildirmek (Doğanay 1993: Doğanay, 2002), gezi ücretinin ailelerden temin etmek ve öğrencilerin acıkmasına karşın yiyecek temin etmek (Elleven, Wircenski, Wircenski ve Nimon, 2006). OSB'li bireyler gezi-gözlem sırasında normal gelişim gösteren çocuklardan daha fazla davranış problemi sergilemektedirler. Bu sebeple OSB'li bireylerle gezi-gözlem yöntemi uygulanacağı zaman gezi-gözlemin sorunsuz geçmesi için planlama aşamasına daha fazla dikkat edilmeli, her aşamanın dikkatli planlanması ve tüm hazırlıkların yapılması gerekir.

Öğretmenler gezi planlama aşamasında yaşadıkları problemleri: "Öncelikle aileler çocuklarını göndermek istemiyorlar, gezi ücretini vermek istemiyorlar ve aile bireyleri çocuklarıyla birlikte geziye katılmak istemiyorlar" şeklinde ifade etmişlerdir. Ailenin özellikle çocuklarını göndermemek istemelerinin sebebi çocuklarının gezi ortamında davranış problemi sergileyeceklerini düşünmeleridir. Alanyazına baktığımızda yetersizliği olan çocukların aileleri çocuklarından utanabilmektedirler (Kimpton 1990; Varol 2005). Bu sebeple aileler çocuğunu ev ortamında tutma, topluma göstermeme gibi tepkiler sergileyebilir. Bu nedenle bu çocuklar toplumdan soyutlanmış olmaktadır. Buna ek olarak bazı öğrenciler gezi sırasında kendilerini veya başkalarını yaralama davranışları sergileyebilmektedirler. Öğretmenler de bu öğrencileri kontrol edemeyecekleri düşündüklerinden gezi-gözleme götürmemektedirler. Bu durum OSB'li bireyin hayatını ev ortamında ve okul ortamında kalmasına neden olmaktadır. Başka bir ifade ile bu öğrenciler dört duvar arasında hapis kalmaktadır. Bu yüzden bu öğrenciler toplumda öğrenmesi gereken becerileri öğrenmemektedirler. Oysaki Elleven, Wircenski, Wircenski ve Nimon (2006) göre gezi-gözleme gidildiği zaman öğrencilerin kontrollülerini sağlamak için ek kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu öğrenciler için ek öğretmenler temin edilse de ayrıca ailelerin de geziye katılması çocuğu kontrol etmek açısından faydalı olacaktır. Fakat bazı aileler çocuklarından utandıkları için geziye katılmak istememektedirler. Öğretmenler bu durumu çözmek, ailelerle konuşulup hem çocuklarını geziye göndermeleri için hem de kendilerinin çocuklarıyla birlikte geziye katılmaları için ikna etmeye çalışmaktadırlar. Fakat bazı aileler ikna edebilmelerine rağmen bazı aileleri ikna edememektedirler. Aileleri ikna etmek için psikologlardan uzman yardımı alınabilir.

Öğretmenler gezi-gözlem etkinliği sırasında yaşadıkları sorunları ise: "Öğrencilerin krize girdiklerini veya öğretmenlerin ellerinden kaçarak etraftaki alışveriş mekânlarından izinsiz yiyecekler aldıklarını" ifade etmişlerdir. Alanyazına baktığımızda OSB'li çocuklarda genel anlamda çeşitli davranış problemleri sergilediklerini görebilmekteyiz (Akmanoğlu, 2013; Kırcaali-İftar, 2007; Siegel, 2003). Bu problemler davranışlarının büyük çoğunluğu gürültülü ortamlardan kaynaklanabildiği gibi çocuğun bulunduğu ortamda nasıl bir davranış sergileyeceğini bilmemesinden kaynaklanabilir (Webber ve Scheuerman, 2008). OSB'li bireylerin bu tür davranış problemleri sergilemeleri, onların sosyal ortamlara katılımını olumsuz etkileyebilir. Öğretmenler bu problemleri çözmek için çocukları sakinleştirmeye çalışmakta ve yardımcı öğretmenlerden (beden eğitimi öğretmenleri) destek talep etmektedirler. Alanyazına baktığımızda Elleven, Wircenski, Wircenski ve Nimon (2006) araştırmalarında geziye yardımcı gönüllü yetişkinlerin katılması gerektiğini belirtmektedir. Böylelikle davranış problemi sergileyen bu öğrencileri kontrol etmek daha kolay olacaktır. Bu çalışmada OSB'li öğrencilerin gezi alanındaki alışveriş

merkezlerinden izinsiz ürünler almalarını öğretmenler bu ürünlerin parasını ödeyerek telafi etmektedirler. Bu ürünlerin parası genellikle ailelerden alınan paralarla karşılandığı gibi bazen de öğretmenler kendi paralarından ödemektedirler. Öğretmenlerin bir diğer karşılaştıkları problem ise halkın OSB'li çocuklara karşı olumsuz tavırlarıdır. İnsanların engellilere karşı olumsuz tavır takındıkları özellikle sosyal ortamlarda engellileri kabul etmeme tutumları oldukları görülmektedir (Kaner, Öğülmüş, Büyüköztürk ve Dökmen, 1997). Halkın bu olumsuz tutumların ortadan kaldırmak için görsel basında ve sosyal medyada yetersizliği olan bireyler ile ilgili daha fazla farkındalık yaratacak paylaşımlar yapılmalıdır.

Öğretmenlerin gezi sonrası yaptıkları etkinlikler genellikle "gezi raporunu hazırlayıp okul idaresine teslim etmek, öğrencilerle gezi hakkında konuşmak, geziye katılan zümre öğretmenlerle gezi hakkında konuşmak ve geziye katılmayan ailelere bilgi vermek" şeklinde ifade etmişlerdir. Alanyazına baktığımızda öğretmenlerin %95'nin gezi sonrası sınıfta tamamlayıcı etkinlikler yaptığı (Demir, 2007; Garipağaoğlu, 2000) ve zümre öğretmenlerle ve diğer öğretmenlerle birlikte gezinin yararları üzerine raporlar hazırladıkları görülmektedir (Garipağaoğlu, 2000).

Bu araştırma farklı şehirlerde ve farklı öğretmenlerle yapılabilir. OSB'li bireyler ile gezi-gözlem yönteminin etkililiğini araştıran çeşitli araştırmalar yapılabilir. OSB'li bireylerle çalışan öğretmenlere gezi-gözlem yönteminin uygulamasında dikkat edilecek hususlar konusunda seminerler verilebilir. Bu araştırma İstanbul ilinde 2017-2018 yılında iki Özel Eğitim Uygulama Merkezinde çalışan 19 öğretmen ile sınırlıdır.

KAYNAKÇA

- Akmanoğlu, N. (2013). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara uygun ve yeni davranışların kazandırılması ve artırılması. *E. Tekin-iftar (Ed.). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri*. Ankara: Vize.
- Alberto, A. P., ve Troutman, C. A. (2012). *Applied behavior analysis for teachers*. New York: MacMillan Publishing Company.
- Anderson, D., Kisiel, J., ve Storksdieck, M. (2006). Understanding teachers' perspectives on field trips: Discovering common ground in three countries. Curator: *The Museum Journal*, 49, 365–386.
- APA (American Psychiatric Association) (2014). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru el kitabı*. (E. Köroğlu, Çev). Ankara: Hekimler.
- Atayeter, Y. ve Tozkoparan, U. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde gezi gözlem yönteminin uygulanmasına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 1-21.
- Aytaç, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eğitimlerinde gezi-gözlem metodunun yeri ve önemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (21), 55-69.
- Ballı, A. (2009). 9. Sınıf fiziki coğrafya konuları öğretiminde gezi gözlem yönteminin önemi (bağcılar ilçesi örneği). Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F., (2009). *Bilimsel araştırma yöntemler*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. New Jersey: Merrill.
- Demir, M. K. (2007). Sınıf öğretmeni adaylarının gözlem gezisi yöntemine bakış açılarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(39), 83-98.
- Demirel, Ö. (2002). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Denscombe, M. (2007). *Good Research Guide*. Buckingham. Open University Press.
- DeWitt, J. ve Martin Storksdieck, M. (2008). A short review of school field trips: key findings from the past and implications for the future. *Visitor Studies*, 11(2), 181–197. DOI: 10.1080/10645570802355562.
- Dierking, L. D. (2002). The role of context in children's learning from objects and experiences. In S. Paris (Ed.), *Perspectives on object-centered learning in museums* (3–18). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Doğanay, H., (1993). *Coğrafya 'da metodoloji: genel metodlar, özel öğretim metodları*. M.E.B. Yayınlan, öğretmen Kitapları Dizisi 187, 128-129, İstanbul.
- Doğanay, Hayati. (1993). *Coğrafyada metodoloji*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Kitapları Dizisi.
- Elleven, R. Wircenski, M. Wircenski, J. ve Nimon K. (2006). Curriculum-based virtual field trips: career development opportunities for students with disabilities. *The Journal for Vocational Special Needs Education*, 28(3), 4-11.
- Fer, S. ve Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı öğrenme: kuramdan uygulamaya*. İstanbul: Morpa.
- Flexer, B. K., ve Borun, M., (1984). The impact of a class visit to a participatory science museum exhibit and a classroom science lesson. *Journal of Research in Science Teaching*, 21(9), 863 - 873.
- Garipağaoğlu, N. (2000). *Orta öğretim coğrafya programı üzerine bir araştırma; mahmut pehlivan anısına*. Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü, Sakarya.
- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi-gözlem metodunun coğrafya eğitimi ve öğretimindeki yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 13-30.
- Güngördü, E. (2002). *Eğitim fakülteleri için coğrafyada öğretim yöntemleri ilkeler ve uygulamaları*. Nobel Yay., Ankara.
- Kaner, S., Öğülmüş, S., Büyüköztürk, Ş. ve Dökmen, Z. (1997). *Toplum özürüllülüğü nasıl algılıyor temel araştırması*. T.C. Başbakanlık Özürümler İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Kırcaali-İftar, G. (2007). *Otizm spektrum bozukluğu*. İstanbul: Daktylos.
- Kimpton D. (1990). *A special child in the family*. London: Sheldon Press.
- Kisiel, J. (2005). Understanding elementary teacher motivations for science fieldtrips. *Science Education*, 89(6), 936–955. Doi: 10.1002/sce.20085
- Kisiel, J. (2007). Examining teacher choices for science museum worksheets. *Journal of Science Teacher Education*, 18(1), 29–43.
- Küçükahmet, L. (1997). *Eğitim programları ve eğitim-öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Küçükahmet, L. (1997). *Eğitim programları ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Lonergan, N. ve Andresen, L. (1988). Field based education: some theoretical considerations? *Higher Education Research and Development*, 7, 63-77.
- Miles, M. B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Calif.: SAGE Publications.
- Ocak, G. (2008). Yöntem ve teknikler. G. Ocak, (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (215-289). Ankara: Pegem Akademi.
- Orion, N., ve Hofstein, A. (1994). Factors that influence learning during a scientific field trip in a natural environment. *Journal of Research in Science Teaching*, 31, 1097-1119.
- Sebasto, N. J. S. ve Cavern, L. (2006). Effects of pre-and posttrip activities associated with a residential environmental education experience at the New Jersey school of conservation students' attitudes toward the environment. *Journal of Environmental Education*, 37(4), 3-17.
- Siegel, B. (2003). *Helping children with autism learn: treatment approaches for parents and professionals*. New York: Oxford University.
- Storcksdieck, M. (2006). *Field trips in environmental education*. Berlin, Germany: Berliner Wissenschafts-Verlag.
- Şen, A. N. (2011). 10. sınıf biyoloji dersinde okutulan populasyon ekolojisi konusunun öğretilmesinde sunuş yolu ve gezi - gözlem yöntemi kullanılarak öğrenme üzerindeki etkisinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ürey, M. ve Çepni, S. (2014). Fen temelli ve disiplinlerarası okul bahçesi programının öğrencilerin fen ve teknoloji dersine yönelik tutumları üzerine etkisinin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *OMÜ Eğt. Fak. Derg.*, 33(2), 537-548.
- Varol N. (2005). *Aile eğitimi*. Ankara, Kök Yayıncılık.
- Warburton, J. ve Higgitt, M. (1997). Improving the preparation for fieldwork with 'it': two examples from physical geography. *Journal of Geography in Higher Education*, 21 (3). 333-347.
- Webber, J. ve Scheurman, B. (2008). *Educating students with autism: A Quick start manual*. Texas: Pro-Ed.